den σὺν ταύτῃσι afleidt, dat de dochters voor de helft als ἐπίκληροι erven, en de nalatenschap voor de andere helft aan de naaste erfgenamen vervalt. Het gevoelen heeft niets waarop het steunt; ware het der moeite waard, dan zou ik het tegendeel bewijzen uit ISAEUS redevoering over de nalatenschap van CIRON.

Haarlem, *Mei* 1852. S. A. NABER.

BLADVULLINGEN.

VIRG. *Aen.* V. 530 vlgg.:

Nec maxumus omen
Abnuit Aeneas; sed[1] laetum amplexus Acesten
Muneribus cumulat magnis ac talia fatur:
Sume pater: nam te voluit rex magnus Olympi
Talibus auspiciis exsortem ducere honorem[2].
Ipsius Anchisae longaevi hoc munus habebis,
Cratera inpressum signis, quem Thracius olim[3]
Anchisae genitori in magno munere Cisseus[4]
Ferre sui dederat monumentum et pignus amoris.

Indien de zesde der bovenstaande versregels van VIRGILIUS zelf is, dan heeft hij er weinig ongelukkiger gemaakt. Ik voor mij kan niet gelooven dat het zoo is, en mij dunkt dat dit uit eene oplettende lezing der geheele plaats in haren zamenhang duidelijk blijken moet. Laat ons zien. AENEAS wil den grijzen ACESTES met een buitengewoon geschenk vereeren voor de buitengewone verschijning die er met zijn pijl bij den wedstrijd op *Sicilie* plaats had, door boven in de lucht in brand te geraken en even als een komeet te verdwijnen. Dat ACES-

[1]) Cod. Med. (Ed. Foggin. 1741) vs. 530 MAXIMUS 531. SET.

[2]) 534. EXOR(E)TAM (A eras.). — HONO(M)RES. (S eras.).

[3]) 536. CRATERAM (M insuper eras.). — T(H)RACIUS OLI—

[4]) 537. GENITORIS (S ins. eras.). — CISSAEUS. . — 538. MONIMENTUM.

tes voor dat wonder iets verdiend had, hoe natuurlijk! Virgilius moest geen *Romein* geweest zijn en voor geen *Romeinen* gezongen hebben, zoo hij zulke voorteekens onbeloond had laten voorbijgaan. De aanspraak van Aeneas tot Acestes is dan ook zeer gepast, maar wordt door den zesden regel jammerlijk bedorven, zoodat ik geen oogenblik twijfel of de ware lezing der plaats, ook met verandering der interpunctie, is deze:

Sume pater (nam te voluit rex magnus Olympi
534. Talibus auspiciis exsortem ducere honorem)
536. Cratera inpressum signis cet.

In 't algemeen beschouwd, vraag ik eerst, hoe 't mooglijk zou zijn, dat Virgilius ooit kon schrijven: Gij zult dit geschenk *van den bejaarden* Anchises hebben, hetwelk Cisseus eens *aan mijn vader* Anchises gaf? Waartoe dat dubbele Anchises, en wel eerst met het epitheton *longaevus*, dan met dat van *genitor?* Vondel, op wien ook te dezer plaatse de aanmerking van Peerlkamp (*Aen. IV.* 298) toepaslijk is, vertaalt om die reden zeer verstandig:

»Dees schenkaadje is van Anchijs
»Den ouden nog bewaard; een gouden kop, gedreven
»Met groot aanzienlijk werk, van Cisseus hem gegeven
»Den Thracer, tot een pand van gunst.

Op andere plaatsen is 't met zulk eene herhaling heel anders gesteld, als *Aen.* VI. 166.

Hectoris hic magni fuerat comes, Hectora circum cet.

Ib. V. 61 vlgg.

Bina boum vobis Troia generatus Acestes
Dat numero capita in naves; adhibete penates
Et patrios epulis et quos colit hospes Acestes.

Vgl. *Buc.* II. 35—39. *Aen.* VII. 219. X. 702 vlgg. Bovendien is er in die weinige regels eene opeenstapeling van *munus*, waar men onder bezwijkt, hoewel zulks anders bij Virgilius niet ongewoon is, zooals deze plaats zelf daarvan mede 't bewijs kan leveren in het viervoudige *maximus*, *magnis*, *magnus*, *magno*, gelijk ook met *ingens* het geval is *Aen.* VI. 413, 417, 423, 426; waarover Wagner *Var. Lectt. ad Aen.* V. 181. Maar, om in bijzonderheden te komen, al dadelijk doet zich in den eersten regel de twijfel op of *sumere* absolutè gebruikt kan worden; ik

meen van niet, en daartoe kan men niet brengen plaatsen als HOR. *Od.* I. XII. 1 vlg. *Epist.* I. III. 7., waar het woord ten onrechte voor intransitief gehouden wordt; evenmin *Sat.* III. 259, waarbij uit het voorgaande gedacht wordt *poma;* en desgelijks VIRG. *Buc.* V. 88 At tu sume pedum. Vgl. ook PLAUT. *Trin.* II. III. 12. Van daar misschien de verandering, in vele hss., van *sume* in *summe.* Verder wat *ipsius* betreft, er is geen tweede plaats, waarin *ipse* bij een subst. met zijn adjectief gevoegd wordt; zie des noods WAGNER *Quaestt. Virg.* XVIII. in zijne uitgave T. III. p. 457—471. Ook *longaevus* heeft een verdachten reuk, aangezien 't alleen van levenden, nooit van gestorvenen voorkomt, als blijkt uit *Aen.* II. 525. III. 169. V. 620. VI. 321. XII. 44. 420, om nog andere plaatsen en auteurs buiten spel te laten. Zoo ook I. 121 *grandaevus Aletes.*

Maar, dit alles niet eens meêgerekend, wat beteekent dan nog de geheele regel in of buiten den zamenhang? Ten minste er doet zich driederlei verklaring op, als 1°. gij zult dit geschenk (als) van ANCHISES u gegeven krijgen, 2°. gij zult dit geschenk aan ANCHISES gegeven ontvangen, 3°. gij zult dit geschenk van ANCHISES herkomstig ontvangen. Zulk eene dubbelzinnigheid ligt niet in *Buc.* VIII. 60 *extremum hoc munus morientis habeto.*

Ten laatste blijft mij nog over, de noodzakelijkheid der parenthese uit het standvastig gebruik daarvan in dergelijke gevallen bij VIRGILIUS op te helderen. *Georg.* I. 36. vlgg.

Quidquid eris (nam te nec sperent Tartara regem
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido)
Da facilem cursum cet.

Ib. vs. 143 vlgg.

Tum ferri rigor atque argutae lamina serrae,
(Nam primi cuneis scindebant fissile lignum)
Tum variae venere artes.

Buc. VI. 18 vlg.

Adgressi (nam saepe senex spe carminis ambo
Luserat) iniiciunt ipsis ex vincula sertis.

Verder *Georg.* II. 204, IV. 9; ib. vs. 67 en 487.

Aen. I. 308.

Qui teneant (nam inculta videt) hominesne feraene.

Ib. 643 vlg.

Aeneas (neque enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidum ad naves praemittit Achaten.

II. 376 vlg.

Dixit et extemplo (neque enim responsa dabantur
Fida satis) sensit medios delapsus in hostes.

III. 362 vlgg.

Fare age (namque omnem cursum mihi prospera dixit
Religio et cuncti suaserunt numine divi
Italiam petere et terras tentare repostas;
Sola novum dictuque nefas Harpyia Celaeno
Prodigium canit et tristes denuntiat iras
Obscenamque famem) quae prima pericula vito?

IV. 20.

Anna (fatebor enim) miseri post fata Sychaei cet.

Ib. 105 vlg.

Olli (sensit enim simulata mente locutam)....
Sic contra est ingressa Venus.

Ib. 632 vlgg.

Tum breviter Barcen nutricem affata Sychaei
(Namque suam patria antiqua cinis ater habebat):
Annam cara mihi nutrix huc siste sororem.

IX. 703 vlgg.

Tum Bitian ardentem oculis animisque frementem
Non iaculo (neque enim iaculo vitam ille dedisset),
Sed magnum stridens contorta phalarica venit cet.

X. 18 vlgg.

O pater, o hominum rerumque aeterna potestas,
(Namque aliud quid sit, quod iam implorare queamus)
Cernis ut insultent Rutuli?

Ib. 217 vlg.

Aeneas (neque enim membris dat cura quietem)
Ipse sedens clavumque regit velisque ministrat.

Ten slotte zal het zeker geen aandachtig lezer ontgaan, hoeveel de plaats door de uitwerping van den bedoelden regel aan kracht en levendigheid wint en hoe nu ook de in parenthese staande woorden een draaglijken zin geven, die er an-

ders bezwaarlijk uit te halen is, als bevattende in den gewonen tekst de gevolgtrekking of reden van 't enkele *sume*, dat voorgaat, en, blijkens de punt achter *honorem*, volstrekt in geen verband staande met het volgende, waarop zij in tegendeel *juist* en *alleen* moeten zien.

Groningen, Augustus 1852. W. HECKER.

Meer dan ééne reden heeft ons genoopt, de voorstellen van tekstverandering niet te motiveren, die in onze lijsten van emendaties voorkomen; en mogt het overbodig en langdradig wezen die allen hier op te geven, soms is het echter niet onnut aan enkele daarvan te herinneren. Zoo mag het thans voldoende zijn aan te stippen, dat eene uitwerking der conjecturen in onze drie eerste nummers vervat eene veel grootere ruimte zou vereischen dan den geheelen omvang dier stukken, terwijl bovendien bij vele gissingen het nut van zoodanige uitwerking geheel buiten verhouding staat tot haren omvang. Immers sommige gissingen zijn invallen, die men wel kan *illustrare*, zoo als vele geleerden dit noemen, waarvan men wel de mogelijkheid, de gepastheid, de overeenkomst met den trant des betrokkenen schrijvers en zooveel andere bijzonderheden kan bewijzen, maar wier noodzakelijkheid geheel buiten den kring van een betoog valt. Anderen daarentegen rusten op vaste regels: zoodra men de waarheid dier regels niet betwist, worden zij zonneklaar, en weinig meer dan verbetering van drukfouten.

Na het bovenstaande moge het vermetel schijnen, mijne gissing op LIV. X. 34, medegedeeld op bl. 97 van dit tijdschrift, onder de laatste soort te rekenen; die schijn zal verdwijnen, wanneer ik doe opletten, dat ook hare waarheid afhangt van eenen vasten regel, van een doorloopend gebruik des historieschrijvers, dat ik bekend onderstelde, en hier niet weder zou ophalen indien mij niet van goeder hand verzekerd ware dat bevoegde mannen aan mijne gissing twijfelden. Thans zal echter blijken, dat wanneer de regel waar is, wanneer het gebruik doorgaat dat ik meen te hebben opgemerkt, die gis-

sing daarvan een noodzakelijk gevolg is, onbetwistbare waarheid bezit, naauwelijks van de alledaagsche verbetering eener drukfout verschilt, en dus, ik haast mij 't zelf te zeggen, de auteur alle verdienste behalve de zeer ondergeschikte van oplettend gelezen te hebben ten eenenmale ontbeert.

Liv. X. 34 in. (Ed. Tauchn. 1829) staat bij gelegenheid der inneming van *Milionia* door de *Romeinen* in het jaar 460 (294 v. C.): »Samnitium *caesi* tria millia ducenti: *capti* quattuor »millia septingenti, praeter praedam aliam." Ik lees *caesa* en *capta*, immers Livius heeft de gewoonte, deze en dergelijke [1] deelwoorden in het mann. of onz. te gebruiken, al naar het geslacht van het *naaste* betrokkene meervoudig naam- of telwoord. Dezen regel zal ik voor voldoende bewezen achten door het opgeven der onderstaande voorbeelden, zonder verderen omhaal:

III. 5: »Romanos cecidisse in Hernico agro quinque millia »ac trecentos: ex praedatoribus Aequorum ... ab A. Postumio »consule duo millia et *quadringentos caesos* ..... *interfecta* inde »quattuor *millia* et, exsequendo subtiliter numerum, ducentos, »ait, et triginta."

VII. 36 f. »Quos intra vallum egerat pavor, (fuere autem »ad triginta millia) *omnes caesi;* castra direpta."

VIII. 30 m. »Viginti *millia* hostium *caesa* eo die tradun»tur."

IX. 15 m. »Septem *millia* militum sub iugum *missa*," cet.

IX. 27 f. »Ad triginta *millia caesa* aut *capta* Samnitium »proditum memoriae est."

IX. 31 f. » .... *caesa* ad viginti *millia* hominum" cet.; *caesi* Ms. Voss. 2 bij Drakenborch.

IX. 37 f. »*Caesa* aut *capta* eo die hostium *millia* ad sexa»ginta."

---

[1]) Dergelijke, niet alle. Immers de noot van J. F. Gronovius op XXXVII. 39. § 2. bij Drak. t. a. p. schijnt te bewijzen, dat bij adiectiva die iets anders dan zulk eene bloote vermelding der resultaten van een gevecht te kennen geven wel degelijk het onzijdige geslacht (dat grammaticaal naauwkeuriger zou wezen) door het mannelijk dat er onder verstaan is kan worden vervangen. Vgl. XXXVII. 40, XL. 41, XLIV. 42. Ware 't niet om die noot, dan zou ik met minder voorbeelden hebben kunnen volstaan.

IX. 44 m. »Alii haud dubie Samnites victos, ac viginti *mil-* »*lia* hominum *capta* tradunt" cet.

X. 14 f. »Tria millia et *quadringenti caesi : capti octingenti* ferme et triginta" cet.; *quadraginta caesa* Ms. Haverk., *quadringenta caesa* Mss. Portug. et Gaertn. bij DRAK.

X. 17 f. »Ad *tria millia* hostium circa muros *caesa*" cet.

X. 19 f. »Septem millia ac *trecenti* hostium *occisi*, duo mil- »lia et *centum viginti capti ;" occisa* Mss. Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. en Hearnes Oxf. Hs. N.; *caesa* Mss. Gaertn. en Haverk., *caesi* Mss. Portug., Harl., Fragm. Havn. en Aldus, allen bij DRAK.

X. 20 f. »*Caesa* ad sex *millia* hominum: duo millia et *quin-* »*genti capti* . . . captivorum *recepta* septem *millia* et quadrin- »genti."

X. 29 f. »*Caesa* eo die hostium viginti quinque *millia*, octo »*capta*. Nec incruenta victoria fuit, nam ex P. Decii exercitu »*caesa* septem millia; ex Fabii mille septingenti."

X. 30 in. »Perusinorumque et Clusinorum *caesa* amplius »*millia* tria . . . . Samnitium . . . . ex millibus quinque ad mille »*caesi*."

X. 31 m. »*Caesa* ergo Samnitium sexdecim *millia* trecenti, »*capta* duo *millia* septingenti" *capta* IĨ. Mss. Leid. en Lovel. 1, *capti duo millia* Hearnes Oxf. Hss. B. C. bij DRAK.

X. 37 in. »Duo millia *octingenti* Etruscorum *caesi* . . . . . . »*capta* amplius duo *millia* hominum, minus duo *millia* circa »muros *caesa*."

X. 39 in. »*Caesa* ibi *millia* hominum duo ferme atque octin- »genti: *capta* quattuor *millia* ducenti septuaginta", *caesi ibi* Mss. Portug. Haverk. bij DRAK.

X. 42 m. »*Caesa* illo die ad Aquiloniam Samnitium *millia* »triginta trecenti quadraginta: *capta* tria *millia* octingenti et »septuaginta."

X. 43 m. »*caesa* ad quattuor *millia* octingenti octoginta."

X. 45 f. »septem millia *quadringenti caesi*, *capta* minus tria *millia* hominum," *caesa* Ms. Voss. 2, en later *minus tribus* »*mil. caesi* Ms. Lovel. 4, beiden bij DRAK.

Ik eindig dus gerustelijk met twee nieuwe maar ditmaal ook op hss. steunende lezingen:

X. 46 f. »*Caesa* ibi hostium duo *millia* quadringenti, minus »duo *millia capti*," l. »*capta*": *caesa ibi hominum* Mss. Voss. 1. Leid. 2. Portug. Haverk., en *capta* Mss. Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 4. Portug. Haverk., Hearnes Oxf. Hs. N., allen bij DRAK.; »multi recc. Codd. *caesa* ibi hominum — minus duobus milli»bus *capta*." ALSCHEFSKI.

XXVII. 16 m. »Millia triginta servilium capitum dicuntur »*capti*" l. »*capta*": zoo Mss. Lov. 3. 4. 5., Ber., Gaertn. Hav. bij DRAK., de betere hss., b. v. Flor. Harl. hebben evenwel *capti*.

L., 16 *Julij* 1852. E. J. K.

De spreekwijze *si quando* (*zoo ooit*), welke bij de Latijnsche schrijvers zeer dikwijls gevonden wordt (b. v. bij CIC. *Rosc. Amer.* 13, *de Legg.* I. 3. 7.) heeft bij LIVIUS bijzonder de aandacht der *librarii* tot zich getrokken, die er meermalen, ter opheldering van *quando* misschien, *unquam* hebben bijgevoegd.

In de lijst van emendaties op LIVIUS in het 1e stuk van dit tijdschrift is eene dier plaatsen (X. 14) reeds aangewezen. Ik voeg er nog deze drie bij:

1. — VI. 42 f. (TAUCHN. 1829): »Ita ab diutina ira tandem in concordiam redactis ordinibus, quum dignam eam rem senatus censeret esse, meritoque id, si quando [*unquam*] alias, deum immortalium causa libenter facturos fore, ut ludi maximi fierent, et dies unus ad triduum adiiceretur;" cet.
2. — VIII. 4 m. »*Atqui, si quando* [unquam] *consociandi imperii, usurpandae libertatis tempus optastis, en hoc tempus adest, et virtute vestra et deum benignitate vobis datum.*"
3. — VIII. 6 f. »Agitatum etiam in consilio est, ut, si quando [*unquam*] severo ullum imperio bellum administratum esset, tunc uti disciplina militaris ad priscos redigeretur mores."

's Hage, *Junij* 1852. DR. W. BISSCHOP.